

Ibrahim Karabegović

U POVODU ČETRDESETOGODIŠNJICE POSTOJANJA I RADA INSTITUTA ZA ISTORIJU

(kratak osvrt)

Ove godine navršava se 40 godina od osnivanja odnosno početka rada Instituta za istoriju u Sarajevu. Institut je osnovan na osnovu *Zakona o organizaciji naučnog rada* iz 1957. godine i posebne *Uredbe o osnivanju Instituta za proučavanje istorije radničkog pokreta u Sarajevu*, avgusta 1958. godine. Kao samostalna naučna ustanova, Institut je počeo da radi početkom 1959. godine, odnosno u vrijeme kada su u našoj sredini činjeni prvi koraci u stvaranju uslova za naučni rad i kada su u Bosni i Hercegovini osnivane prve naučne ustanove. Osnivanjem Instituta za istoriju, uz već postojeću katedru za istoriju na Filozofskom fakultetu, stvoreni su povoljniji uslovi za organizovan naučni rad u oblasti historiografije.

U prvoj, početnoj fazi rada, koja traje do kraja 1961. godine, uglavnom su uspostavljene zakonske, administrativne i organizacione osnove za što uspješniji rad Instituta, dok je konačna unutrašnja organizacija Instituta završena u drugoj fazi njegovog razvoja do 1972. godine. Naravno, to je u prvom redu zavisilo od stanja naučnog kadra. U ovom periodu su uz već angažovane historičare koji su se već dokazali u istraživačkom radu u oblasti historiografije, pristigle i dvije generacije mlađih naučnih radnika sa završenim postdiplomskim studijem. Do nove reorganizacije 1973. godine, unutrašnju organizacionu strukturu Instituta činili su Odjeljenje historijske građe (arhivsko-dokumentaciono odjeljenje), Odjeljenje historijske obrade, Odsjek opštih poslova i Tehnička služba (štampanija). Neposredni i dugoročniji programski zadaci Instituta prvi put su određeni tekućim i perspektivnim planom rada za period 1962-1969. godine. U ovom periodu težište rada bilo je na izučavanju historije radničkog (socijalističkog i komunističkog) pokreta i NOB-e, ali su već od početka obrađivane i neke druge teme kao što su Hrvatska seljačka stranka u BiH do 1929; Izgradnja željeznica u BiH u svjetlu austrougarske politike; Četničke organizacije u BiH 1918-1941.; Borba Muslimana BiH za vjersku autonomiju itd. Do reorganizacije

Instituta došlo je sa novim Zakonom o Institutu kojega je usvojila Skupština SR BiH 31. januara 1973. godine (Sl.list SR BiH, br.3 od 12.2.1973.). Time je započela i njegova treća faza razvoja, koja traje do 1983. godine. Zakonom o Institutu iz 1973.godine pred ovu naučnu ustanovu postavljeni su, pored ostalih, slijedeći zadaci:

- da proučava i naučno obrađuje, organizuje i podstiče proučavanje historije naroda Bosne i Hercegovine i Jugoslavije, kao i historije drugih naroda čija je prošlost vezana za historiju naroda Bosne i Hercegovine,
- da saraduje sa odgovarajućim ustanovama i organizacijama kao i pojedinim naučnim radnicima u zemlji i inostranstvu,
- da neposredno saopštava rezultate svog naučnog rada i čini ih dostupnim javnosti.

Pomenutim zakonom Institut mijenja naziv, pa umjesto dotadašnjeg naziva *Institut za proučavanje istorije radničkog pokreta*, ova ustanova sve do danas nosi naziv *Institut za istoriju u Sarajevu*.

Promjena naziva Instituta nije ba formalnog karaktera. Ona je nastala kao logička posljedica dotadašnjeg iskustva u radu i novih zahtjeva društvene zajednice. Zapravo, stvoreni su povoljniji materijalni i kadrovski uslovi za proširenje naučne djelatnosti, odnosno izučavanje sveukupne historije Bosne i Hercegovine, počevši od srednjeg vijeka do najnovijeg vremena. Od 1973. godine u Institutu djeluju odjeljenja za srednjovjekovnu historiju, osmansku vladavinu, austrougarski i međuratni period, razdoblje II svjetskog rata i socijalističke izgradnje. Pomenutom reorganizacijom od Instituta je odvojeno arhivsko odjeljenje i priključeno Arhivu BiH, a štamparija je otpočela poslovanje kao samostalna radna organizacija. Oba pomenuta odjeljenja su u Institutu postigla zapažene rezultate.

U ovoj trećoj fazi rada, Institut za istoriju u Sarajevu startovao je sa novim naučnim programom u kojem su formulirane teme iz srednjeg vijeka, osmanskog, austrougarskog, međuratnog i socijalističkog perioda. U Institutu se radilo na ukupno 42 projekta. U periodu od 1974. do kraja 1988. godine u potpunosti je završeno 30 projekata, što je nešto više od 70% planiranih.

Četvrta faza u radu Instituta počinje srednjoročnim programom koji je definisan u tzv. Društvenom cilju DC XIII/2 i koji je trebao biti realizovan do kraja 1990.godine. Opredjeljenja za novu organizaciju rada i izradu srednjoročnog programa u oblasti historiografije usvojena su na savjetovanju o historiografiji Bosne i Hercegovine koje su organizovali ANUBiH i Institut za istoriju, 11. i 12. februara 1982. godine. (Psebna izdanja ANUBiH, Od. Društ. Nauka, knjiga 2, smjer 1983.).

Oko izrade pomenutog Društvenog cilja DCXIII/2 i njegove realizacije Institut za istoriju, u funkciji koordinatora, okupio je 80 historičara i naučnika drugih profila iz Bosne i Hercegovine i bivše Jugoslavije. Svi projekti iz okvira DC XIII/2 finansirani su preko Samoupravne interesne zajednice nauke Bosne i Hercegovine. Preovladava uvjerenje da je to u pogledu organizacije rada, sigurnosti finansiranja istraživanja i publikovanja monografija od osnutka Instituta najoptimalniji period do danas. Do početka 1992. godine realizovano je oko 50% zadataka iz DC-a. Za cijelo vrijeme postojanja rad Instituta je finansiran iz budžeta Republike Bosne i Hercegovine, a danas se to čini iz budžeta Sarajevskog kantona.

Iako je Institut počeo rad još 1959., tek 1965. godine pojavio se prvi broj *Priloga za istoriju radničkog pokreta* (od 1973.- *Prilozi za istoriju*). Dosada je izašlo ukupno 28 brojeva ovog godišnjaka Instituta, odnosno 25 knjiga, s obzirom da su štampana i 3 dvobroja. *Prilozi* su najbolji pokazatelj naučnih preokupacija i sazrijevanja Instituta i njegovih saradnika. Iz sadržaja pojedinih brojeva čitalac se može upoznati sa raznovrsnošću tretirane problematike, naučnom usmjerenošću i nastojanjima Redakcije da okupi što više saradnika iz zemlje i inostranstva. O otvorenosti časopisa za saradnju najbolje govori podatak da su *Prilozi* uspjeli okupiti blizu 200 saradnika iz naučnih centara bivše Jugoslavije, zatim iz Češke, Slovačke, Poljske, Austrije, Njemačke, bivšeg Sovjetskog Saveza, Italije, Bugarske i SAD.

U prošle četiri decenije postojanja i rada *Institut za istoriju* u Sarajevu uspio je da se afirmiše i postane poznata naučna ustanova u zemlji i van njenih granica. Skoro svi naučni saradnici Instituta proveli su izvjesno vrijeme na kraćim i dužim studijskim boravcima u Beču, Moskvi, Istanbulu, Pragu, Varšavi, Rimu, Parizu, Bonu, Berlinu, Amsterdamu, Koblencu, Heidelbergu, Zagrebu, Beogradu, Dubrovniku i drugim naučnim centrima.

Dobrom kadrovskom politikom, za koju je najzaslužniji višegodišnji direktor Instituta akademik Enver Redžić, Institut je uspio da okupi grupu već afirmisanih i mlađih naučnih saradnika koji su se angažovali u naučnom istraživanju kompleksnih pitanja iz prošlosti Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja. Ukupno 24 mlađa naučna saradnika, nakon redovnog pohađanja postdiplomskih studija u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu, stekla su naučno zvanje magistara historijskih nauka, od kojih su većina (ukupno 21) odbranili doktorske disertacije. Sve doktorske disertacije, izuzev jedne, objavljene su i predstavljaju veliki naučni doprinos izučavanju historije Bosne i Hercegovine, počevši od srednjeg vijeka do najnovijeg vremena. Za naučne rezultate i doprinos razvoju historiografije u Bosni i Hercegovini više naučnih saradnika Instituta za istoriju u Sarajevu nagrađeno je najvišim nagradama, a jedan od saradnika dobitnik je Herderove nagrade. Više saradnika predlagani su u ANUBiH, od kojih je jedan 1994. godine primljen u ovu najvišu naučnu ustanovu.

U proteklih 40 godina stalni i spoljni saradnici Instituta objavili su oko 1.600 bibliografskih jedinica, od čega 30 monografija, 15 knjiga izbora članaka i rasprava, 10 zbornika radova sa naučnih skupova, dvije hronologije, 11 knjiga građe, sjećanja i reprint izdanja listova, oko 700 članaka i rasprava, 400 osvrti i prikaza itd. Bibliografija izdanja Instituta za period 1959-1978. objavljena je 1978.godine u *Prilozima* br.14-15, a bibliografija koja je obuhvatila 40-godišnji period rada Instituta biće uskoro objavljena.

Samostalno i u saradnji sa drugim naučnim ustanovama Institut je organizovao 30 naučnih skupova, savjetovanja i okruglih stolova. Saradnici Instituta su aktivno, sa saopštenjima, učestvovali u zemlji i inostranstvu na više od 100 naučnih skupova, kongresa historičara, u radu brojnih međunarodnih komisija za historiju i savjetovanja.

Institut za istoriju u Sarajevu jedan je od najstarijih stalnih članova Međunarodne konferencije historičara (ITH) koja svake jeseni već 36 godina u Lincu (Austrija) okuplja historičare sa svih kontinenata. Saradnici Instituta su redovni učesnici ove tradicionalne manifestacije historičara na kojoj su podnijeli više desetina referata koji su objavljeni u ITH protokolima.

Ukupno su za ovih proteklih 40 godina kroz Institut prošla 132 zaposlena, od čega su 52 naučna i stručna saradnika, 20 arhivista, dokumentarista i bibliotekara, 46 administrativnih i pomoćnih radnika i 14 radnika tehničke službe. Do danas se na čelu Instituta nalazilo devet direktora: prvi je bio dr. Miroslav Đorđević od 1959. do 1961., akademik Enver Redžić od 1961. do 1972.godine, zatim se redaju dr. Nikola Babić, dr. Zdravko Antonić, dr. Ibrahim Karabegović, dr. Iljas Hadžibegović, dr. Boris Nilević i dr. Tomislav Išek.

Uoči rata u BiH, aprila 1992. godine, u Institutu su bila zaposlena 33 naučna, administrativna i pomoćna radnika (11 doktora nauka, 10 magistara, 3 asistenta i 9 ostalih). U ovom momentu u Institutu je zaposleno ukupno 16 naučnih, administrativnih i pomoćnih radnika (4 doktora nauka, 5 magistara, 1 asistent i 6 administrativnih i pomoćnih radnika).

Izuzev nekoliko saradnika koji su se u početku rata otvoreno stavili na stranu rušitelja Bosne i Hercegovine, zatim onih koji su zbog bolesti i drugih porodičnih razloga napustili Sarajevo, ostale članove kolektiva ujedinjavala je i okupljala jedna zajednička ideja, a to je borba za opstanak Bosne i Hercegovine i nastavak rada Instituta u ratnim uslovima. Čuvanje zgrade Instituta, namještaja, dokumentacije i biblioteke bila je glavna briga onih saradnika Instituta koji su ostali u opkoljenom Sarajevu.

Već u prvim danima rata u Bosni i Hercegovini, Institut za istoriju uključio se, sa svim raspoloživim naučnim i drugim radnicima, u intenzivnu aktivnost, poznatu kao duhovni otpor agresiji. U vezi s tim, Institut samostalno i u suorganizaciji organizovao je 13 naučnih skupova, okruglih stolova i savjetovanja, od kojih bi trebalo posebno izdvojiti *SEFARAD 92*- naučni skup u povodu

500 godina izгона Jevreja iz Španije, održan septembra 1992. godine, *Pola milenija Sarajeva*- naučni skup održan marta 1993. godine, okrugli sto pod naslovom *Urbano biće Bosne i Hercegovine* održan marta 1995. godine i *Bosna i Hercegovina i svijet* - naučni skup održan marta 1996. godine. U organizaciji Instituta i Štaba armije BiH krajem 1994. godine objavljena je knjiga *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata* koja je 1998. godine doživjela drugo izdanje.

Saradnici Instituta objavili su u toku rata nekoliko knjiga, više desetina članaka i uzeli učešća u mnogim drugim manifestacijama. Uz pomoć kolega iz Austrije, u toku rata u Beču je štampan br. 27 *Priloga* - časopisa Instituta za istoriju koji je bio pripremljen početkom 1992. godine, ali za njegovo štampanje nisu postojali uslovi.

U ratnim godinama, u uvjetima blokade i opsade grada ostvarena je i učvršćena prijateljska i višestruko korisna saradnja sa grupom historičara iz SAD (Univerzitet u Mičigenu i St. Lawrence Univerzitet Njujork).

Upraznjena mjesta na Filozofskom fakultetu u Sarajevu - Odsjek za istoriju popunili su u toku rata naučni saradnici Instituta, a dvojica naučnih saradnika drže predavanja na Filozofskom fakultetu u Tuzli.

Posebno treba istaći činjenicu da je Institut u toku i nakon rata sačuvao multinacionalni i multikonfesionalni sastav.

U naredni period Institut za istoriju, kao i druge srodne naučne ustanove čiji je osnivač Republika Bosna i Hercegovina, ulazi u novu fazu djelatnosti, fazu prilagođavanja novim uslovima rada i finansiranja. Nadamo se da će ubrzo položaj nauke i naučnih ustanova biti regulisan i novim zakonom o naučnoistraživačkom radu.

Dosadašnji rezultati Instituta za istoriju, koji su evidentni i podložni ocjeni, pokazuju da je razlog postojanja ove značajne naučne ustanove opravdan. Ali, ako uporedimo predratno i sadašnje stanje kadrova uočićemo da je naučni potencijal u stalnom opadanju, više naučnih radnika je pred mirovinom, a u Institutu već više od deset godina nije primljen niti jedan asistent. Budući da je za osposobljavanje asistenta za samostalan naučni rad potrebno najmanje desetak godina, nije teško zaključiti da je najvažniji zadatak društva u cjelini i ove naučne ustanove da što prije obezbijedi finansijska sredstva za prijem nekoliko talentovanih studenata istorije.

Podstanarski status Instituta za istoriju je jedan od važnih problema koji je moguće riješiti samo uz pomoć šire društvene zajednice, odnosno Sarajevskog kantona, koji je, i pored vanrednih političkih i ekonomskih uslova, za našu ustanovu dosada pokazao veliko razumijevanje.

Za rezultate koje je Institut postigao u prošlih 40 godina svog postojanja, uz naučne, zaslužni su svi drugi rukovodni, administrativni i pomoćni radnici.

S u m m a r y

THE INSTITUTE OF HISTORY, SARAJEVO, ON OCCASION OF THE 40TH ANNIVERSARY OF EXISTENCE AND WORK (A Brief review)

By the end of 1999 the Institute of History celebrated 40 years of its existence and work. Till 1973 the official title was: The Institute for the Researches in the Labour Movement History, while since 1973, according the law, the official title is The Institute of History, Sarajevo. Since 1973 the following departments have taken shape: Medieval period, Ottoman period, Austro-Hungarian administration, inter wars period, World War II period and the socialist period. Since 1965 the Institute has been publishing the journal PRILOZI (Contributions), until now 28 issues have appeared, In the past 40 years the permanent and other associates of the Institute have published about 2.600 bibliographical units, among some tenths of monographs and doctoral dissertations. The Institute maintains a wide scholarly cooperation with similar institutions in the country and abroad. In the past 40 years were employed 132 people (scientists, professionals and administrative staff). Nine directors were appointed successively. For the time being 18 people are employed. Director is dr. Ibrahim Karabegović